

Fizik Ders Kitaplarında Yer Alan Resimlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından İncelenmesi

Doç. Dr. Zeynep Başkan Takaoğlu
Gümüşhane Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi
Fizik Mühendisliği Bölümü
zeynepbaskan@hotmail.com

Öz

Eğitim bireylerin en temel ihtiyaçlarından biridir. Ancak eğitim öğretim içerisinde bazen cinsiyet ayrımcılığı gibi istenmeyen davranışlar ders kitapları veya diğer kaynaklar vasıtasıyla öğretilmektedir. Bu araştırmanın amacı; fizik ders kitaplarında yer alan kadın-erkek resimlerinin toplumsal cinsiyet rollerini açısından incelenmesidir. Fizik ders kitapları; kadın-erkek resimlerine yer verilme durumları, kadın ve erkeklerin mensubu olduğu meslekler, bunların birlikte gösterildiği kişiler, mekânlar ve eylemler açısından değerlendirilmiştir. İncelenen kitaplar 2018-2019 eğitim öğretim yılında Gümüşhane ilinde 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda okutulan fizik ders kitaplarıdır. Nitel araştırma yönteminin benimsendiği bu çalışmada verilerin toplanması sürecinde doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. İçerik analizi tekniği ile veriler analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre; Fizik ders kitaplarında erkek resimlerine görsellerde daha fazla yer verildiği, erkek resimlerinin daha çok profesyonel mesleklerde ve sanatkarlar olarak temsil edildiği, sıklıkla yalnız veya meslek elemanları ile gösterildiği, dış mekânlarda ve daha çok kamusal aktörler olarak resmedildikleri belirlenmiştir. Kadın resimleri ise hem görseller açısından ders kitaplarında daha az yer almış, hem de daha çok ev içerisinde olan, toplum tarafından kadına yüklenen görevlerde bulunmuşlardır. Bu doğrultuda; Fizik ders kitaplarında erkekler lehine bir durum sergilendiği ve cinsiyet rollerini açısından temsiliyetin eşitsiz bir şekilde gerçekleştiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca geleneksel cinsiyet rollerinin ders kitaplarında örtük müfredatlar yoluyla sergilendiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fizik ders kitapları, cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri, örtük müfredat, toplumsal cinsiyet eşitliği.

An Analysis of the Pictures in Physics Textbooks in Terms of Gender Roles

Abstract

Education is one of the fundamental needs of individuals. However, sometimes undesirable attitudes such as gender discrimination can be taught through textbooks or other resources in educational activities. This study aimed to explore the images in textbooks in terms of gender roles. Physics textbooks were analyzed considering the use of images of men and women, the professions they belong to, and the people, places, and actions in which they are shown together. Physics textbooks used in the 9th, 10th, 11th, and 12th

grades in Gümüşhane in the 2018-2019 academic year were examined. In this research, conducted in a qualitative research design, the document analysis technique was used for the data collection. The data were analyzed with the content analysis technique. The results showed that the images in physics textbooks include more male images, and the male gender is more often represented in professional professions and artists, and men are often depicted alone or as public actors, with professional staff, and outdoors. Female figures, on the other hand, are shown less in the textbooks, and they have taken on the duties assigned to women by the society, which are mostly inside the house. Based on this, the results reveal that Physics textbooks show a favorable position for men and that the representation of gender roles is applied unequally. Moreover, it is also observed that traditional gender roles are displayed in textbooks through hidden curricula.

Keywords: Physics textbooks, gender, gender roles, hidden curriculum, gender equality.

SEEHARD

GİRİŞ

Toplumlar, din, dil, ırk, vb. gibi farklılıklar üzerinden bireylere, gruplara yönelik ayrımcılık ortaya çıkmaktadır. Bu ayrımcılıklar içerisinde en az dikkat çekenler, şüphesiz cinsiyet algısı üzerine yapılan yönlendirmelerdir. Bilindiği üzere geçmişten günümüze toplumlar kadın ve erkek işleri ayrılmış, kadın ve erkeklerin statüleri bu rollere göre belirlenmiştir. Bu bağlamda kadınlar çoğunlukla ev işleri ve çocuk bakımı gibi aile içi işlerle ilgilenmiş; erkekler ise meslek sahibi olmuş ve evin geçimini sağlamışlardır. Kadın ve erkeklerin toplumda üstlendiği bu görevler her iki cinsiyet arasındaki ayrımcılığın ilk örnekleri olmuştur (Demircioğlu, 2014; Millett, 2011). Bu konuda bazı araştırmaların yapılmasına ve tedbirlerin alınmasına rağmen henüz bu ayrımcılık tam olarak ortadan kalkmamış ve açık veya gizli mesajlar yoluyla toplumda bu değer yargılarının yerleşmesi amaçlanmıştır.

Bu mesajların verildiği kurumlardan biri de eğitim öğretim kurumlarıdır. Bu kurumlarda bazen öğretmenler tarafından, bazen programlar tarafından, bazen ise ders kitapları aracılığı ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik çeşitli bilgiler verilebilmektedir (Demircioğlu, 2017). Verilen bu bilgiler vasıtası ile hem ataerkil erkek egemen yapı korunmaya, hem de geleneksel eğitim anlayışı ile toplumsal cinsiyet rolleri öğretilmeye çalışılmaktadır. Oysa günümüzde kadın- erkek ayrımcılığının önlenmesine yönelik yapılan araştırmalar düşünüldüğünde bu gibi eksikliklerin bir an önce giderilmesi gerekmektedir. Mevcut eksiklikleri gidermenin ilk aşaması bu eksiklikleri tespit etmektir. Bu nedenle öncelikle alanda yaşanan sıkıntıların ortaya konulması gerekmektedir. Ders kitaplarında yer alan resimlerde kadın ve erkeklerin temsil edilme sıklığının araştırılması, örtük müfredatta öğretilen konulardan biri olan cinsiyet ayrımcılığını açığa çıkarabilir. Bu durum araştırılırken her iki cinsiyetin mensubu olduğu mesleklerin, gösterildiği mekânların ve kimlerle birlikte resmedildiklerinin belirlenmesi mevcut durumu daha kolay ortaya koyacaktır. Çünkü bu sayede ders kitaplarında kadın ve erkeklere yüklenen roller ortaya çıkacaktır.

Kadın veya erkek olma, biyolojik bir temelde tanımlanırken, kadınlık ve erkeklik, cinsiyetin toplumsal boyutu ile ilişkilidir (Behaviour, 1986; Dökmen, 2004; Vatandaş, 2007). Toplumsal cinsiyetin inşaa edilmesi sürecinde toplum, kadın ve erkeğe çeşitli işler, görevler yüklemekte ve roller vermektedir. Bu terimlerden ilki yani biyolojik açıdan cinsiyet kavramı kişilerin doğuştan gelen cinsiyetlerini (sex) ifade ederken, ikincisi ise toplumun bireylere yüklediği görevler sonucunda oluşan cinsiyeti (gender) ifade edilmektedir (Tezer Asan, 2010). Bu kavramların iki farklı anlam ifade edecek şekilde ayrımı ilk kez Oakley (1972) tarafından yapılmıştır.

Biyolojik cinsiyet terimi; hepimizin doğumdan itibaren kadın ya da erkek olarak dünyaya geldiğimizi ve yaşamımızın sonuna kadar bu biyolojik özelliğimizi sürdürdüğümüzü ifade edilmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet, kişi doğar doğmaz ve hatta doğmadan önce kendisine toplum tarafından yüklenen cinsiyet rolleri ile açığa çıkar. Kıyafet, oyuncak seçimleri... vb. gibi yollarla toplumsal cinsiyet rolleri bireylere öğretilir (Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014). Belirli bir süre sonra bireylere toplumlar tarafından çeşitli roller yüklenir ve onlardan bu rolleri yerine getirmeleri beklenir (Millett, 2011). Hatta bunlar bazen toplumdan topluma değişiklik gösterir ve bir toplumda kabul gören bir kadın davranışı başka bir toplumda erkeklere özgü olarak kabul edilerek hoş karşılanmayabilir. Bu durum,

toplumlar tarafından cinsiyet kavramlarının oluşturulmasının en önemli kanıtlarından biridir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin değerlendirilmesinde iki temel kuram öne çıkmaktadır (Vatandaş, 2007). Bu kuramlardan ilkinde bireyin biyolojik cinsiyetinin önemine vurgu yapılırken, ikinci kuramda cinsiyet rollerinin sonradan öğrenildiği ifade edilmektedir. Biyolojik cinsiyetin önemine vurgu yapan yaklaşımda erkeklerin ve kadınların farklı biyolojik yapıda oldukları belirtilmektedir (Dökmen, 2004). Biyolojik yapının da etkisiyle bireyin önce kendini tanıması, kendini tanıdıktan sonra çevrede gerçekleşen olaylara dikkat etmesinin söz konusu olduğuna vurgu yapılır (Vatandaş, 2007). Kendi cinsiyet rolünü benimseyen birey bundan sonra hem biyolojik yapısının hem de çevrenin etkisiyle cinsiyet rolünü oluşturmuş olur. Toplumsal cinsiyet rollerinin sonradan öğrenildiği fikrini savunan kuramsal perspektifte; bilgiler kültürün cinsiyete uygun biçtiği değer rolleri olarak ifade edilir (Butler, 2012; Connell, 1998; Dökmen, 2004; Millett, 2011). Bu kuramı savunanlar biyolojik cinsiyetle toplumsal cinsiyet arasında analitik bir ayırım yapmakta ve ikisinin arasında yapısal veya nedensel herhangi bir ilişki olduğu fikrini kesinlikle reddetmektedirler (Beauvoir, 1986). Bunun yanında cinsiyet rolünün adından da aşılacağı üzere toplum tarafından bireylere yükler olarak tanımlarlar (Connell, 1998).

Eğitim- öğretim hakkı hem kadınlar hem de erkekler için vazgeçilmez haklar arasında yer almaktadır (Demirtaş, 2019). Ancak bu kadar büyük bir öneme sahip eğitim ve öğretimde de çoğu zaman cinsiyetler arasında açıktan veya örtük olarak çeşitli ayrımcılıklar görülebilmekte ve bu ayrımcılıklara yönelik bazı önlemlerin alınması gerektiği bilinmektedir. Kadın ve erkeklerin eğitim-öğretim yaşamlarında ortaya çıkan cinsiyet ayrımcılığına yönelik durumlar değerlendirildiğinde görülen sorunlardan biri, kadınların erkeklere oranla daha az örgün eğitim olanaklarından yararlanmalarındadır (Ecevit ve Katkiner, 2012). İkincisi ise eğitim öğretim süreci içerisinde oluşan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleridir. Bu durumda eğitim-öğretim alanında kadınlar daha geri planda tutulurken erkekler toplumda çok daha fazla ön planda yer almaktadır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılmasında ve sürdürülmesinde okullar önemli bir yere sahiptir (Kırbaşoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011). Eğitim öğretimde öğretmenlerin doğruları, kabulleri, inançları, algılayışları öğrenciler açısından çok önem arz eder ve önceden oluşturulmuş cinsiyet rolleri öğrenciye aktarılır. Bunun yanında eğitim öğretim faaliyetleri yürütülürken öğretmenlerin yanında kullanılan eğitim materyalleri, müfredatlar ve ders kitapları da cinsiyet rollerine ilişkin açık veya örtülü çeşitli mesajlar içerebilmektedir. Öğretmenler özellikle örtük müfredat aracılığı ile öğrencilere toplumsal cinsiyet rollerine yönelik mesajlar iletmektedirler (Özdemir ve Balcı Karaboğa, 2019). Örtük müfredatlar yazılı müfredatlar değildirler. Örtük müfredatın içeriği çok farklı alanlardan oluşmaktadır. Örneğin; öğretmen ve yöneticilerin davranışları, yaklaşımları, inançları, değer yargıları, okul atmosferinin niteliği, değerleri, okul içi ortamın öğrencilere saladığı etkileşim örüntüsü, okul içi yazılı olmayan kuralları, rutinleri, disiplini, otoriteye itaat etme gibi kültürel tutumlar ve daha birçok kültürel etkenle örtük müfredat öğretilir (Tezcan, 2003). Öğrenciler ders içerisinde ve ders sonrasında tekrar amaçlı kullandıkları ders kitapları ile de çeşitli cinsiyet rollerine maruz kalmaktadırlar. Karşılaşılan durum ve davranışların ise belirli bir süre sonra toplum tarafından doğal bir davranış olarak algılanması beklenmektedir.

Ders kitapları açık veya örtük bir şekilde toplumun kültürel değerlerini geleceğe taşıyarak toplumda kabul görmüş davranış biçimlerini, tutumları, töreleri ve gelenekleri

gelecek kuşaklara aktarmada önemli bir rol üstlenmektedir (Esen ve Bağlı, 2002). Ders kitaplarında anlatılan konuların dilsel olduğu kadar görsel açıdan da desteklenmesi gerekmektedir. Kitaplarda yer alan çeşitli konuların anlaşılmasının ve okunmasının kolaylaştırılması amacıyla sık sık bunları açıklayıcı resimler, haritalar, grafikler, fotoğraflar, şemalar, tablolar, şekiller, diyagramlar vb. görseller kullanılmaktadır. Bu görseller, ilişkili olduğu metinlerin anlaşılmasında ve kavranmasında önemli roller üstlenirler. Görseller içerisinde en fazla kullanılanlar ise resimlerdir (Türkben, 2019). Kitaplarda yer alan resimler öğrencilerin anlama ve dil becerileri yanında, duyu ve hayal dünyası, hatta bilişsel gelişimlerini bile etkilemekte ve geliştirmektedir.

Görsellerin konu ile ilişkili ve öğrencinin seviyesine uygun olması verilen mesajların başarılı olmasını sağlar. Bunun yanında görsellerde dikkate alınması gereken önemli bir diğer unsur ise toplumsal cinsiyet rollerinin sunuş tarzıdır. Kitaplar hem içeriklerinde yer alan bilgilerde hem de mevcut görsellerde cinsiyet ayrımcılığına yönelik çeşitli mesajlar içermektedirler (Özkan, 2013). Farklı alanlardaki ders kitaplarındaki resimlere yönelik incelemelerde kadınların ders kitaplarında daha az temsil edildiği ve erkek ve kadınlar arasında meslek ayrımı yapıldığı belirlenmiştir (Balcı ve Sel, 2017; Esen ve Bağlı, 2002; Gümüşoğlu 2013b; Kırbaoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011; Özdemir ve Balcı Karaboğa, 2019; Özkan, 2013; Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014). Özellikle bireysel kimlik ve toplumsal cinsiyet algısı ders kitaplarında bireylerin karakterlerini etkileyecek şekilde yerleştirilmektedir.

Bu konuda yürütülen farklı araştırmalarda ders kitaplarında sıklıkla cinsiyet ayrımcılığı yapıldığının tespit edilmesi bazı tedbirlerin alınması gerektiğini gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda ders kitapları hazırlanırken kılavuz niteliğinde olan ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliğine "Temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar" şeklinde bir ibare yerleştirilerek bu ayrımcılığın önüne geçilmek istenmiştir (MEB, 2012). Ancak son yıllarda yürütülen araştırmalarda bu amaca tam olarak ulaşılmadığı görülmektedir (Balcı ve Sel, 2017; Demircioğlu, 2014; Gümüşoğlu 2013a; Gümüşoğlu 2013b; Özdemir ve Karaboğa, 2019).

Ders kitaplarına toplumsal cinsiyet ayrımına yönelik araştırmalar daha çok ilköğretim kademesinde yürütülmüştür. Dahası yürütülen araştırmalarda genellikle Türkçe ders kitapları değerlendirilmiştir (Balcı ve Sel, 2017; Esen ve Bağlı, 2002; Çeçen, 2015; Güney, 2016; Kırbaoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011; Kükreler ve Kıbrıs, 2017; Türkben 2019; Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014). Bunun yanında incelenen diğer ders kitapları da yine ortaokul düzeyindedir. Bunlar Matematik (Özdemir ve Balcı Karaboğa, 2019), İngilizce (Çubukçu ve Sivaslıgil, 2007a; Çubukçu ve Sivaslıgil, 2007b) ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (Yıldız, 2013) derslerine yönelik araştırmalardır. Mevcut araştırmalarda dikkati çeken ilk unsur ortaöğretim düzeyinde yalnızca bir araştırmaya rastlanması (Demircioğlu, 2017), ikincisi ise fen- fizik alanlarına yönelik hiçbir araştırmaya rastlanmamasıdır. Araştırmaların okul öncesinden başlayarak ilköğretimin son kademelerine kadar gelmesi ardından ortaöğretim düzeyinde bir kesintiye uğraması alanda oluşan önemli bir eksikliğin kanıtıdır. Oysa örtük mesajlar Türkçe, İngilizce, Matematik, Tarih gibi derslerde verilebileceği gibi fen ve fizik alanı ile ilgili dersler vasıtası ile de verilebilir. Bunun yanında ilköğretim düzeyinde toplumsal cinsiyet ayrımı bağlamında karşılaşılan sorunlar özellikle kimlik kazanımı aşamasında olan ortaöğretim öğrencilerini de etkileyebilir. Bu nedenle ilköğretim kademesinde yürütülen ders kitaplarında yer alan toplumsal cinsiyet rollerinin ortaöğretim düzeyinde de incelenmesi gerekmektedir.

Araştırmanın amacı

Bu araştırmada fizik ders kitaplarında kadın ve erkekleri temsil eden resimler toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesi açısından incelenmiştir. Bu ana amaç doğrultusunda araştırmanın alt problemleri aşağıdaki gibidir:

1. Fizik ders kitaplarında kadın ve erkek resimlerine ne kadar yer verilmiştir?
2. Fizik ders kitaplarında kadın ve erkek resimleri hangi mesleklerle temsil edilmiştir?
3. Fizik ders kitaplarında yer alan kadın- erkek resimleri kimlerle birlikte gösterilmiştir?
4. Fizik ders kitaplarında yer alan kadın- erkek resimleri hangi mekanlarda gösterilmiştir?
5. Fizik ders kitaplarında yer alan kadın ve erkek resimleri hangi eylemler içerisinde gösterilmiştir?

YÖNTEM

Bu araştırma; nitel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Bu tür araştırmalarda kelimeler, resimler vb. gibi sayısal olmayan veriler incelenmektedir (Johnson ve Christensen, 2014). Nitel araştırma yöntemi çerçevesinde kullanılan tekniklerden birisi de doküman incelemesidir. Doküman incelemesinde var olan kayıtların incelenmesi esastır. Bu teknikte belirli bir amaca uygun olarak kaynakların bulunması, incelenmesi, çeşitli notların alınması ve son olarak değerlendirmesi yapılmaktadır (Ekiz, 2009). Doküman incelemesi genel tarama ve içerik çözümlemesi olarak iki gruba ayrılmaktadır (Karasar, 2007). İçerik çözümlemesi basılı veya görsel materyallerin belirli kategorilere ayrılıp değerlendirmesine dayanmaktadır. Mevcut araştırmada doküman analizi tekniklerinden/ yöntemlerinden biri olan içerik çözümlemesi kullanılmış, elde edilen veriler bu kapsamda analiz edilmiştir.

Ders kitapları her eğitim öğretim dönemi başlangıcında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından il milli eğitim müdürlüklerine gönderilir. Fizik dersi için gönderilen ders kitapları fen liseleri için Fizik ve diğer liseler için Fizik olmak üzere iki alanda basılır. Bu doğrultuda il genelinde fen liseleri hariç diğer tüm liselerde aynı kitap okutulur. Ancak meslek liselerinde ilerleyen sınıflarda Fizik dersi müfredatta yer almaz. Bu nedenle araştırmada 2018-2019 eğitim öğretim yılında Gümüşhane ilinde Anadolu liselerinde okutulan ortaöğretim fizik ders kitapları incelenmiştir. Bu doğrultuda aynı yıl, dört farklı sınıfta okutulan ders kitapları dikkate alınarak değerlendirme yapılmıştır. Araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı; Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nca 28.05.2018 tarih ve 78 sayılı kararıyla kabul edilen ve 2018-2019 eğitim- öğretim yılından itibaren ders kitabı olarak kabul edilen, Tutku yayıncılığa ait 9 ve 11. sınıf Fizik ders kitapları ile Berkay yayıncılığa ait 10. Sınıf ve Başak matbaacılığa ait 12. Sınıf fizik ders kitaplarında yer alan resimler incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın ilk aşamasında ilişkili literatür incelenerek cinsiyet rollerine yönelik oluşturulan kategoriler araştırılmıştır. Bu veriler değerlendirilerek mevcut araştırmada fizik ders kitaplarında cinsiyet rollerine ilişkin değerlendirilebilecek alanlar belirlenmiştir. Fizik ders kitaplarında; kadın ve erkek resimlerinin gösterimi, kadın- erkek resimlerinin birlikte gösterildiği kişiler ile bu resimlerin gösterildiği meslekler, mekânlar ve eylemler olmak üzere beş araştırma sorusu oluşturulmuştur. Oluşturulan soruların birbirini kapsamayacak

şekilde olmasına özen gösterilmiştir. Araştırmanın bir sonraki aşamasında ise her bir alt problem için resimler ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Nitel veri analizinde ilk aşama, asıl veri ile ilişkisiz verinin ayrıştırılmasıdır (Miles ve Huberman, 1994). Araştırmada ders kitaplarında yer alan bilim insanları ve Atatürk ile ilişkili resimler analiz dışında tutulmuş ve bunlar değerlendirmeye alınmamıştır. Bunun yanında verilerin toplanmasında sadece ünite içerisinde ve ünite başlangıcında yer alan resimlerde bulunan kadın ve erkek resimleri dikkate alınmış, kapak, giriş, içindekiler, kitap tanıtımı, indeks gibi bölümlerde bulunan resimler değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Araştırma içerisinde sıklıkla benzer veya aynı şekilde yinelenen söylemler tekrar eden fikirlerdir (Auerbach ve Silverstein, 2003). Mevcut veride aynı fikirleri veren resimler tekrar eden fikirler olarak belirlenmiştir. Tekrar eden fikirlerin bir üst aşaması temalardır. Bu doğrultuda tekrar eden fikirler gruplandırılarak temalar elde edilmiştir. Auerbach ve Silverstein (2003), nitel veri analizi sürecinde elde edilen temaların daha soyut ve geniş fikirler altında düzenlenebileceğini ifade etmektedir. Bu en üst temaların birleştiği alan ise teorik yapıdır. Mevcut araştırma teorik yapıda kullanılacak aşamalar birinci alt problemde kadın ve erkeklerdir. İkinci alt problemde uluslararası meslek sınıflama sistemi (ISCO 08) (TÜİK, 2010), üçüncü alt problemde Özdemir (2018) ve Yaylı ve Kitiş Çınar (2015) tarafından ifade edilen kadın- erkek resimlerinin birlikte gösterildiği kişiler, dördüncü alt problemde Yaylı ve Kitiş Çınar (2015) tarafından belirtilen kadın- erkek resimlerinin gösterildiği mekânlar ve son alt problemde Özdemir ve Balcı Karaboğa (2019) tarafından ifade edilen kadın- erkek resimlerinin gösterildiği eylemlerdir. Yukarıda belirtilen araştırmalarda yer alan teorik yapılarda bulunmayan ancak araştırma içerisinde bulunan bazı alt başlıklar da veriye eklenmiştir.

Teorik yapı her bir alt problem için incelendiğinde kadın-erkek resimlerinin ders kitaplarında gösterimi 2, resimlerin temsil ettiği meslekler 7, resimlerin birlikte gösterildiği kişiler 6, resimlerin gösterildiği mekânlar 6 ve resimlerin gösterildiği eylemler 11 başlıkta incelenmiştir.

Araştırmada 9. Sınıf ders kitaplarında 61, 10. sınıfta 80, 11. Sınıfta 112 ve 12. Sınıfta 46 olmak üzere toplamda 299 resim incelemeye tabi tutulmuştur. Teorik yapı içerisinde yer alan kadın- erkek resimleri frekanslandırılıp yüzdelerle ifade edilerek tablolar oluşturulmuştur. Son olarak oluşturulan tablolardan yararlanılarak veriler yazıya dönüştürülmüştür.

Ders kitaplarında kadın ve erkek resimlerinin gruplandırılmasında kullanılan kategoriler ve bunlara ait açıklamalar Ek 1'de sunulmuştur.

BULGULAR

Bu kısımda fizik ders kitaplarına ait veriler; kadın ve erkek resimlerinin ders kitaplarında gösterimi, bu resimlerin hangi meslek mensubu olarak kurgulandığı, hangi kişilerle birlikte resmedildiği, kadın- erkek resimlerinin içinde yer aldığı mekânlar ve gerçekleştirdiği eylemlere ilişkin kategoriler beş alt başlıkta ele alınmıştır.

1. Alt problemle ilişkili bulgular

Tablo 1. de kadın ve erkek resimlerinin fizik ders kitaplarında temsiliyeti değerlendirilmiş ve bu resimler sınıflar dikkate alınarak frekanslandırılıp tablolaştırılarak sunulmuştur.

Tablo 1. Kadın ve Erkek Resimlerinin Ders Kitaplarında Yer Alma Oranları

Sınıf		9		10		11		12		Toplam	
f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Kadın	18	30	29	36	21	19	12	26	80	27	
Erkek	43	70	51	64	91	81	34	74	219	73	

Tablo 1’de de görüldüğü gibi kitaplarda erkek resimleri (%73), kadın resimlerine (%27) oranla daha fazla yer almıştır. Erkek resimlerinin görülme oranları sınıflara göre en yüksekten en düşüğe doğru sıralandığında 11. sınıf (%81), 12. sınıf (%74), 9. sınıf (%70) ve 10. sınıf (%64) şeklindedir. Kadın resimleri için ise bu oran tam tersidir. Kadın resimlerinin ders kitabında görülme oranı en yüksekten en düşüğe doğru 10. sınıfta (%36), 9. sınıf (%30), 12. sınıf (%26) ve 11. sınıf (%19) şeklindedir.

2. Alt problemle ilişkili bulgular

Tablo 2.’de kadın ve erkek resimlerinin temsiliyeti meslek sınıfları dikkâte alınarak frekans ve yüzdelerle sunulmuştur.

Tablo 2. Resimlerin Temsil Ettiği Meslekler

Sınıf	9		10		11		12		Toplam			
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
Cinsiyet	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Silahlı kuvvetlerle ilgili meslekler			1	1					1	2	1	0,3
Profesyonel meslek mensupları	18	28	5	8	12	15	5	6	43	38	4	3
Büro hizmetlerinde çalışanlar					1	1						1
Hizmet ve satış elemanı	1	2			1	1			1	1		2
Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar	3	6			7	9	1	1	5	4		15
Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	3	6	5	8	5	6	5	6	1	1		10
Belirsiz	18	28	8	13	25	32	17	22	42	38	16	15
									15	34	7	16
									100	35	48	17

Tablo 2 değerlendirildiğinde erkek ve kadın resimlerinin büyük bir oranla profesyonel meslek mensupları olarak gösterildiği görülmektedir. Bu oran erkek resimleri için ortalama % 30 iken kadın resimleri için % 6’dır. Profesyonel meslek grubunu temsil eden resimler ders kitaplarında sporcu, öğretmen, bilim insanı, sanatçı, doktor, iş sağlığı ve güvenliği uzmanı, astronot ve sağlık çalışanı olarak gösterilmiştir. Sınıflar kendi içerisinde değerlendirildiğinde ise aynı meslek grubu erkek resimlerinde en yüksek %38 oranla 11 ve 12. sınıfta, en düşük %15 oranla 10. sınıfta bulunmaktadır. Kadın resimlerinde ise profesyonel meslek grubu en yüksek %8 oranla 9 ve 12. sınıfta, en düşük %3 ile 11. sınıfta yer almıştır. Nitelik gerektirmeyen meslekler genel olarak hem kadın hem de erkek resimlerinde %3 oranında temsil edilmiştir. Bu meslek grubu ders kitaplarında öğrenci, ev hanımı, hasta ve izci meslekleri şeklinde resmedilmiştir. Aynı grup erkek resimlerinde tüm sınıflarda, kadın resimlerinde 9 ve 10. sınıfta yer almıştır. Kadın resimleri nitelik

gerektirmeyen mesleklerde 9. sınıfta %8 gibi yüksek bir oran ile bulunmaktadır. Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar genel olarak erkek resimlerinde %4, kadın resimlerinde %0,3 oranındadır. Bu kategorideki meslekler ders kitaplarında işçi, bahçıvan, balıkçı ve tamirci şeklindedir. Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar erkek resimlerinde 9, 10 ve 11. sınıflarda, kadın resimlerinde sadece 10. sınıfta temsil edilmiştir. Hizmet ve satış elemanları ders kitaplarında erkek resimlerinde %0,6, kadın resimlerinde %0,3 oranında yer almıştır. Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar kuaför ve aşçı şeklindedir. Erkek resimleri 9 ve 10. sınıfta birer kez bu meslek grubunda, kadın resimleri yalnızca 11. sınıfta bir kez bu kategoride gösterilmiştir. Silahlı kuvvetlerle ilgili meslekler kadın ve erkek resimlerinde birer kez yer almıştır. Bu grupta gösterilen meslekler asker ve savaşıdır. Erkek resimleri 10. Sınıfta, kadın resimleri ise 12. sınıfta silahlı kuvvetlerle ilgili mesleklerde temsil etmiştir. Büro hizmetlerinde çalışanlar sadece kadınlar tarafından 10. sınıfta bir kez resmedilmiş ve çağrı merkezi çalışanına yer verilmiştir. Son olarak belirsiz kategorisi erkek resimlerinde %35, kadın resimlerinde %17 oranındadır. Bu kategoride erkek resimleri en yüksek %38 oranla 11. sınıfta, kadın resimleri ise en yüksek %15 oran ile 11. sınıfta bulunmaktadır.

3. Alt problemle ilişkili bulgular

Tablo 3.'te tüm sınıf düzeylerinde kadın ve erkek resimlerinin birlikte gösterildiği kişilere ait veriler yer almaktadır.

Tablo 3. Resimlerin Birlikte Gösterildiği Kişiler

Sınıf	9		10		11		12		Toplam											
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K										
	f	%	F	%	f	%	F	%	f	%	F	%								
Yalnız	32	52	10	17	42	52	23	28	61	55	16	14	24	53	9	20	159	53	58	20
Çocuk	2	3	3	5			5	4	2	2				1	2	7	2	6	2	
Yetişkin	4	6			7	9	4	5	8	7	2	2	5	10	1	2	24	8	7	2
Aile	1	2	2	3													1	0,3	2	0,6
Kalabalık	3	5	3	5	2	3	2	3	7	6	1	1	2	4	1	2	14	5	7	2

Kadın ve erkek resimleri çoğunlukla yalnız gösterilmiştir. Erkek resimlerinin yalnız gösterilme oranı %53, kadın resimlerinin %20'dir. Sınıflar açısından erkek resimlerinin yalnız gösterilme oranı incelendiğinde, 9 ve 10. sınıfta %52, 11. sınıfta %55 ve 12. sınıfta %53 şeklindedir. Bu oran; kadın resimlerinde 9. sınıfta %17, 10. sınıfta %28, 11. sınıfta %14 ve 12. sınıfta %20'dir. Kadın ve erkek resimlerinin çocuklarla birlikte temsiliyeti değerlendirildiğinde kadın ve erkekler %2 oranı ile birbirine eşittir. Erkek resimleri, 9. sınıfta %3 ve 11. sınıfta %4 oranında, kadın resimleri 9. sınıfta %5, 11. sınıfta %2 ve 12. sınıfta %2 oranında çocuklarla birlikte gösterilmiştir. Kadın- erkek resimlerinin yetişkinlerle birlikte gösterilme durumuna bakıldığında, tüm sınıflarda erkek resimleri %8, kadın resimleri ise %2 oranındadır. 9. sınıfta hiçbir kadın resmi yetişkinlerle birlikte gösterilmemiştir. Diğer tüm sınıflarda kadın ve erkek resimleri yetişkinlerle birlikte olduğu görseller yer almıştır. Erkek resimleri; 9. sınıfta %6, 10 sınıfta %9, 11. sınıfta %7 ve 12. sınıfta %10, kadın resimleri; 10 sınıfta %5, 11. ve 12. sınıfta %2 oranında yetişkinlerle birlikte gösterilmiştir. Resimler aile ile birlikte sadece 9. sınıfta gösterilmiştir. Bu sınıfta erkek resimleri %2, kadın resimleri ise %3 oranında aile yanında yer almıştır. Kadın ve erkek resimlerinin her ikisi de tüm sınıflarda

kalabalık bir topluluk içerisinde yer almışlardır. Bu oran erkek resimleri için %5, kadın resimleri için %2'dir. Kadın resimleri kalabalık toplulukta en yüksek %5 oranı ile 9. sınıfta, erkek resimleri en yüksek %6 oranı ile 11. sınıfta temsil edilmiştir. Kalabalıkta en düşük kadın resimleri %1 oranı ile 11. sınıfta, erkek resimleri %3 oran ile 10. sınıfta gösterilmiştir. Son olarak meslek elemanları ile kadın- erkek resimlerin gösterildiği durumlar incelendiğinde sadece erkek resimlerin meslek elemanları ile gösterildiği belirlenmiştir. Bu oran tüm sınıflarda ortalama %5 iken, en düşük %2 oranı ile 9. sınıfta, en yüksek ise %9 oranı ile 11. sınıftadır.

4. Alt problemle ilişkili bulgular

Tablo 4.'te kadın ve erkek resimlerinin gösterildiği mekânlar sınıf düzeyleri dikkate alınarak frekans ve yüzdelik değerlerine göre sunulmuştur.

Tablo 4. Resimlerin Gösterildiği Mekânlar

Sınıf	9		10		11		12		Toplam											
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K								
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%								
Okul ve okul çevresi	4	6	3	5	3	4	3	4	3	3	1	1	4	9	1	2	14	5	8	3
Dış mekân	20	33	5	8	22	28	7	9	49	44	15	13	12	27	7	16	103	33	34	12
Kurum ve kuruluş	5	8	3	5	4	5	4	5	10	9	2	2	1	2	1	2	20	7	10	3
İşyeri	3	5	1	2	1	1	1	1	4	4			1	2			9	3	2	0,6
Ev			1	2	8	10	1	1	1	1			2	4	1	2	11	4	3	0,6
Belirsiz	11	18	5	8	13	16	13	16	24	20	3	3	14	30	2	4	62	21	23	8

Kadın ve erkek resimleri; okul ve çevresi, dış mekânlar, çeşitli kurum ve kuruluşlar, işyerleri, evler ve belirsiz mekânlarda gösterilmiştir. Okul ve çevresinde resmedilen kadın ve erkek resimlerinde erkekler %5, kadınlar ise %3 oranında yer almıştır. Erkek resimlerinin en yüksek okul ve çevresinde gösterildiği sınıf, %9 oran ile 12. sınıf iken, en düşük %3 oran ile 11. sınıftır. Kadın resimlerinin okul ve çevresine ait resimleri incelendiğinde, en yüksek %5 oran ile 9. sınıfta, en düşük %1 oran ile 11. sınıfta temsil edilmişlerdir. Dış mekânda yer alan resimler kadınlar ve erkekler için temsil oranı en fazla olan mekândır. Erkek resimleri dış mekânlarda %33, kadın resimleri %12 oranında resmedilmiştir. Dış mekânda erkek resimleri kendi içerisinde değerlendirildiğinde en yüksek %44 ile 11. sınıfta, en düşük %27 oran ile 12. sınıfta yer almışlardır. Kadın resimleri dış mekânda en yüksek %16 oran ile 12. sınıfta, en düşük %8 ile 9. sınıfta temsil edilmişlerdir. Tüm sınıflarda kurum ve kuruluşlarda hem kadın, hem de erkek resimleri kullanılmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde yine erkek resimleri %7 oranı ile kadın resimlerinden daha fazla temsil edilmiştir. Erkek resimleri en yüksek %9 ile 11. sınıfta, en düşük %2 ile 12. sınıfta yer almışlardır. Kadın resimleri ise %5 ile 9 ve 10. sınıfta temsil edilirken, %2 ile 11 ve 12. sınıflarda temsil edilmişlerdir. İşyeri içerisinde gösterilen resimlerde genellikle erkekler %3, kadınlar %0,6 oranındadır. İşyerlerinde yer alan resimlerde tüm sınıflarda erkekler temsil edilirken, kadınlar sadece 9 ve 10. sınıfta gösterilmiştir. Ev içerisinde gösterilen erkek resimlerinin oranı kadın resimlerinden daha fazladır. Erkekler, ev içerisinde %4, kadınlar %0,6 oranında resmedilmiştir. Sınıf bazında değerlendirme yapıldığında ev içerisindeki resimlerde erkekler

9. Sınıfta, kadınlar ise 11. sınıfta bulunmamaktadır. Ev içerisindeki resimlerde erkekler en yüksek %10 oran ile 10. sınıfta, kadınlar en yüksek %2 oranında 9 ve 12. sınıflarda gösterilmiştir. Bazı kadın- erkek resimlerinde ise buldukları mekânlar belirsizdir. Belirsiz kategorisinde yer alan erkek resimlerinin oranı tüm sınıflar değerlendirildiğinde %21, kadın resimlerinin oranı ise %8'dir. Erkek resimlerinin çoğunlukla 12. Sınıfta, kadın resimlerinin ise 9. sınıfta buldukları yerler belirsizdir. Aynı kategoride erkek resimleri en düşük %16 oranla 10. sınıfta, kadın resimleri ise %3 oranla 11. sınıf ders kitaplarında yer almıştır.

5. Alt problemle ilişkili bulgular

Tablo 5'te tüm sınıflara ait resimler incelenerek, kadın- erkek resimlerinin yaptığı eylemler frekans ve yüzdelik olarak sunulmuştur.

Tablo 5. Resimlerin Gösterildiği Eylemler

Sınıf	9		10		11		12		Toplam											
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K										
Cinsiyet	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%										
Okul ve öğrenmeye yönelik eylem	8	13	8	13	11	14	7	9	10	9	1	1	6	13	1	2	35	12	17	6
Oyun/Eğlence	1	2	2	3	1	1	2	3	4	4	4	4	2	4	3	7	8	3	11	4
Kültür/Sanat	1	2	1	2	2	3	1	1									3	1	2	0,6
Spor	16	25	4	6	11	14	2	3	44	39	6	5	13	28	1	2	84	28	13	4
Sosyal	1	2			1	1	3	3									4	1	1	0,3
Evdeki eylemler					3	4	1	1									3	1	1	0,3

Kadın ve erkek resimleri yapılan eylemlere göre incelendiğinde, tüm sınıflarda erkek resimleri en fazla sporla ilişkili alanlarda gösterilmiştir. Kadın resimleri ise en fazla eylemsiz olarak gösterilmiştir. Hem erkek hem de kadın resimleri okul ve öğrenmeye yönelik eylemlerde, oyun/eğlence eylemlerinde, spor ve eylemsiz kategorilerinde tüm sınıflarda yer almıştır. Okul ve öğrenmeye yönelik eylemler değerlendirildiğinde, erkek resimleri bu kategoride en yüksek %14 oranla 10. sınıfta temsil edilmiştir. Kadın resimleri ise aynı kategoride en yüksek %13 oran ile 9. sınıfta yer almıştır. Okul ve öğrenmeye yönelik eylemlerde erkek resimleri en düşük %9 oran ile 11. sınıfta, kadın resimleri ise %1 oran ile 11. sınıfta gösterilmiştir. Oyun/eğlenceye yönelik eylemlerde erkek resimleri %1 ile %4, kadın resimleri %3 ile %7 arasında temsil edilmiştir. Spor kategorisi erkek resimlerinin en fazla temsil edildiği kategoridir. Bu kategoride erkek resimleri en yüksek %39 oran ile 11. sınıfta, en düşük %14 oran ile 10. sınıfta yer almıştır. Aynı grupta kadın resimleri %6 ile %2 aralığında temsil edilmiştir. Eylemsiz olan resimler erkeklerde en yüksek %17 ile 10. sınıfta, en düşük ise %13 ile 12. sınıftadır. Kadın resimleri eylemsiz kategorisinde en yüksek %12 oranla 10. sınıfta en düşük ise %2 oran ile 9. sınıfta temsil edilmiştir. Kamuya ait eylemler tüm sınıflarda erkek resimlerinde %5, kadın resimlerinde ise %3 oranındadır. Kamuya ait eylemlerde erkek resimleri en yüksek %9 oran ile 12. sınıfta, kadın resimleri %12 oran ile 12. sınıfta gösterilmiştir. En düşük gösterim erkek ve kadın resimlerinde %1 ile 11. sınıftadır. Diğer kategorilerde ise hem erkek hem de kadın resimleri bazı sınıflarda temsil edilmiştir. Kültür sanatla ilgili eylemlere ait resimlerde erkek ve kadınlara 11. ve 12. sınıfta yer

verilmiştir. Sosyal eylemlerdeki resimlerde erkekler 9 ve 11. sınıfta, kadınlar 10. sınıfta temsil edilmiştir. Evdeki eylemlere yönelik resimlerde, sadece 10. sınıfta erkek ve kadınlar yer almıştır. Kişisel eylemler kategorisindeki resimlerde erkekler 9, 11 ve 12. sınıfta, kadınlar 10 ve 11. sınıflarda temsil edilmiştir. Ev işi veya evle ilgili iş ya da eylemlerdeki resimlerde erkekler 10 ve 11. sınıfta, kadınlar 9 ve 11. sınıflarda yer almıştır.

TARTIŞMA

İncelenen Fizik ders kitaplarında erkek resimlerine kadın resimlerinden çok daha fazla yer verilmiştir. Alanda yürütülen araştırmalar değerlendirildiğinde de farklı branşlardaki ders kitaplarında erkek resimlerinin kadınlara oranla daha fazla olduğu dikkat çekmektedir (Esen ve Bağlı, 2002; Demircioğlu, 2017; Kırbasoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011; Özdemir ve Balcı Karaboğa, 2019; Regueiro, 2000; Tezer Asan, 2010; Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014). Buna karşın Mohamad Subakir ark. (2012), Malezya İngilizce ders kitaplarında eşit bir cinsiyet dağılımının olduğunu, Minesshima (2008), Japonya'da okutulan İngilizce ders kitaplarında kadın ve erkeklerin eşit bir şekilde resmedildiğini, benzer şekilde Çubukçu ve Sivaslıgil (2007a), Türkiye'de yer alan İngilizce 7. sınıf kitaplarında cinsiyetin eşit düzeyde temsil edildiğini ifade etmişlerdir. Bu araştırmalar incelendiğinde İngilizce ders kitaplarında eşit bir cinsiyet dağılımı dikkat çekmektedir. Bu durumun bir nedeni İngilizce kitaplarının daha çok batı ve modern yaşamla ilişkili olduğu için burada eşit bir temsiliyetin olmasından kaynaklanabilir. İngilizce ders kitapları dışında ülkemizde erkek resimlerin kitaplarda daha fazla olması toplum tarafından erkeklere yönelik beklentilerden ve erkekler lehine oluşturulan bir genel kanının etkisi ile erkeklerin daha çok kamusal alanda ön planda olmaları gerektiği algısının bir sonucu olabilir (Balcı ve Sel, 2017). Fizik ders kitaplarında yer alan resimler bu yönüyle cinsiyet ayrımcılığının ilk adımı olan erkeklerin ön planda yer almalarına yönelik bir izlenim sergilemiştir. Bu durum ise toplumsal cinsiyet normlarının daha da yerleşmesine katkı sağlamakta (Aratemur Çimen ve Bayhan, 2018) ve toplumsal cinsiyette geleneksel tutumların ders kitaplarında hala devam etmesine neden olmaktadır (Koyuncu Şahin ve Çoban, 2019). Bunun neticesinde ise kitaplarda daha sık erkek resminin görülmesi, erkeğin daha fazla önemsenerek algılanması sonucunu ortaya koymaktadır. Sonuçta her alanda olduğu gibi fizik ders kitaplarında da erkeklerin daha egemen olmasını karşımıza çıkarmıştır.

Toplumu oluşturan kadın ve erkekler varoluşlarında birbirlerine bağımlı olmalarına karşın toplumda yer alma biçimleri ve imkanları açısından farklı yerlere sahiptirler (Vatandaş, 2007). Bunun için çeşitli alanlarda işbölümü içinde çalışmalarını yürütmektedirler. Ancak işbölümü kamusal alanda değerlendirildiğinde ders kitaplarında ve ders kitapları aracılığıyla sunulan toplumsal yaşamın çeşitli kesimlerinde erkeklerin lehine bir durum karşımıza çıkmaktadır. Fizik ders kitaplarında resimlerin temsil ettiği meslekler değerlendirildiğinde belirli bir bilgi birikimi gerektiren, bilimsel ve sanatsal çalışmaları uygulayan profesyonel meslek mensuplarının daha çok erkekler tarafından temsil edildiği görülmektedir. Bunun yanında bakım, tamir ve üretim gibi aşamalarda çalışan ve sanatkâr olarak ifade edilen meslek gruplarında da erkeklerin daha fazla temsil edilmesi dikkat çekmektedir. Benzer olarak Gümüsoğlu (2013b), Özdemir (2018) ve Yıldız'ın (2013), ders kitaplarına ilişkin araştırmasında profesyonel meslek grupları ve sanatkârların erkekler tarafından yürütülen meslekler olarak gösterildiği görülmektedir. Yine yapılan bazı araştırmalarda ders kitaplarında erkeklerin meslek grupları daha geniş bir alanda çeşitlendirilerek sunulurken, kadınların nitelik gerektirmeyen işlerde yer aldığı ortaya

konulmuştur (Gümüšođlu 2013a; Güney, 2016; Balcı ve Sel ,2017; Kırbasoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011; Yıldız , 2013). Ayrıca Güney (2016) ve Tezer Asan (2010), tarafından da ders kitaplarında erkeklerin daha çok yönetici, müdür, kaymakam... vb. şeklinde resmedildikleri ortaya çıkmıştır. Konu ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde Minessima (2008), İngilizce ders kitaplarında kadın ve erkeklerin yakın oranlarda aynı meslekleri tercih ettiklerini ifade etmiştir. Regueiro (2000), ise kadınların müzik ders kitaplarında müzikle ilgili alanlarda daha az çalışırken gösterildiğini belirtmiştir. Sovič ve Hus (2015), Slovenya İngilizce kitaplarında erkeklerin çeşitli mesleklerde daha çok yer aldığını ortaya koymuştur. Sonuç olarak yurt dışında da bazı ülkelerde okutulan ders kitaplarında mesleklerin temsilinde çoğunlukla erkekler lehine bir ayrımcılığın yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu araştırma da mevcut literatürle bu anlamda paralellik göstermektedir.

Ders kitaplarında erkek resimlerine daha fazla yer verilmesiyle birlikte aktarılan mesajlardan biri de bu mesleklerin erkeklere özgü olduğu ve erkekler tarafından yapılabileceği algısının oluşturulması olabilir (Özdemir ve Balcı Karabođa, 2019). Bu sayede ders kitaplarında topluma örtülü mesajların verilmesi söz konusu olmuştur. Gümüšođlu (2013a), 1928'den 2013'e kadar olan ders kitaplarını incelemiş ve ders kitaplarında başlangıçta cinsiyet eşitliği söz konusu iken gittikçe erkekler lehine bir durumun ortaya çıktığını belirtmiştir. Fizik ders kitaplarında için de geçerli olan bu durum erkeklerin toplumda daha etkin ve karar alıcı, kadınların ise edilgen ve pasif oldukları şeklinde bir algının oluşmasına katkı sağlayabilecektir. Bu durumun bir sonucu ise ev dışı işlerin ve ev dışından gelen maddi kaynağın sağlanacağı mesleklerin erkekler tarafından yapılması gerektiği algısının oluşmasına neden olmaktadır. Bu algının sonucu olarak ise kadınlar erkeklere oranla işgücüne katılmak istememekte ve herhangi bir alanda çalışmak yerine işsiz kalarak istihdama katılmamayı tercih edebilmektedir. Üstelik kadınların işgücüne katılımlarının yıllar içinde düştüğu görülmektedir. (TÜİK, 2018). Bu gibi görsellerin fizik ders kitaplarında fen alanı ile ilgili olarak özellikle meslek seğimini aşamasında olan ortaöğretim öğrencilerinin seğimlerini etkileyebileceği unutulmamalıdır. Bu resimler neticesinde erkek öğrenciler çok geniş bir perspektifte meslek seğimine yönelebilirken fen alanı ile ilgili kız çocuklarının seğecekleri meslekler hemşirelik ve öğretmenlik gibi kısıtlı alanlarda kalabilmektedir.

Resimlerin birlikte gösterildiği kişiler değerlendirildiğinde erkeklerin çoğunlukla yalnız, yetişkinlerle birlikte, kalabalıkta veya meslek elemanları içerisinde resmedildiği belirlenmiştir. Erkeklerin yalnız resmedilmeleri toplum içerisinde birey/özne konumunda oldukları imajını oluşturmaktadır (Yaylı ve Kitiř Çınar, 2014). Bunun yanında, bu durum erkeklerin tek başına kendi kendilerine yetebilecekleri anlayışının da oluşmasına katkı sağlamaktadır (Tezer Asan, 2010). Ancak unutulmamalıdır ki; erkeklerin sıklıkla tek başına temsil edilmeleri onların güçlü, kimseye ihtiyaç duymayan, ailesine sahip çıkması gereken kişiler olması yönünde bir izlenim oluşturmanın da yolunu açabilir. Bu durum ise erkeklerin psikolojisini olumsuz etkileyerek daha iče kapanık ve yardımdan yoksun bir yaşam tarzına sürüklenmelerine neden olabilir (Koyuncu şahin ve Çoban, 2019). Ayrıca erkeklerin meslek elemanları ile birlikte gösterilmesi yine bir önceki aşamada incelenen erkeklerin profesyonel mesleklere ve sanatkârlığa yönelik mesleklerde resmedilmeleri sonucunu desteklemektedir.

Kadınların ise erkeklere yakın olarak gösterildiği alanlar aile ve çocuklarla birlikte olan resimlerdir. Ders kitaplarında kadınların daha çok aile içinde ve çocuklarla birlikte

gösterilmesi aile içi rollerde asıl sorumluluğun kadınlarda olduğu izlenimini oluşturabilecektir (Gümüšoğlu, 2013a; Mohamad Subakir vd., 2012; Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014). Özellikle bireylerin yaş grupları söz konusu olduğunda resimlerde dikkate alınacak ilk resim ergen ya da çocuklar olacaktır. Bu da kadının ortamda ikincil bir resim olarak gösterildiği sonucu ortaya çıkmaktadır (Esen ve Bağlı, 2002). Bu durum neticesinde ise fizik ders kitapları verdiği örtük mesajlarla kadınların edilgen ve pasif olması gerektiği vurgusunun oluşmasına neden olmaktadır.

Fizik ders kitaplarında resimlerin yer aldığı mekanlar değerlendirildiğinde erkek ve kadınların en fazla dış mekanda yer aldığı görülmektedir. Ancak erkeklerin dış mekanda temsil edilme oranı daha fazladır. Bazı araştırmalarda benzer sonuçlar elde edilmiştir (Esen ve Bağlı, 2002; Mohamad Subakir vd. 2012; Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014; Yıldız, 2013). Bunun yanında Kırbaoğlu Kılıç ve Eyüp (2011), kadınların dış mekanlarda bile alışveriş yapmak, arabayı temizlemek gibi ev ile ilgili işlere yönelik eylemlerde yer aldıklarını belirtmiştir. Erkeklerin dış mekanlarda daha fazla gösterilmeleri daha aktif ve bağımsız oldukları izleniminin oluşmasına yardımcı olabilir (Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014). Fizik ders kitaplarında kurum ve kuruluşlar ve işyerleri de dahil olmak üzere, erkek resimlerini tüm mekanlarda kadınlardan daha fazla gösterilmiştir. Benzer sonuç Esen ve Bağlı (2002), tarafından da elde edilmiştir. Araştırmada erkeklerin kamusal alanda daha fazla temsil edilmesi bir önceki alt problem olan erkeklerin kamusal alanla ilgili işlerde daha fazla yer almaları sonucunu desteklemektedir.

Fizik ders kitaplarında kadınların ev içerisinde erkeklerden daha az gösterilmesi dikkat çekicidir. Bu araştırma ile aksi yönde, bulgulara ulaşan kadınların dış ortamdan ziyade ev içerisinde resmedildiklerinin belirlendiği araştırmalar vardır (Kırbaoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011; Özdemir ve Balcı Karaboğa, 2019; Yıldız, 2013). Yine Mohamad Subakir vd. (2012), ders kitaplarında mutfakta sadece kadın ve kızlara yer verildiğini erkeklerin ve erkek çocukların mutfakta hiç yer almadığını belirtmiştir. Oranın düşük olmasının bir sebebi ders kitaplarında kadınların temsil edilme durumunun düşük olması, bir başka nedeni ise ev içerisinde gösterilen erkeklerin daha fazla babalık rolünün ön plana çıkarılmasından kaynaklanabilir (Çeçen, 2015). Bu yönüyle mevcut çalışma diğer çalışmalardan farklılıklar göstermektedir.

Bu çözümlemenin başka bir açıklaması Vatandaş (2007), tarafından kamusal ve özel alan tabiri ile ifade edilmiştir. Kadınların kamusal alanlarda daha az yer almaları, daha az gösterilmeleri, daha içlerine kapanık ve toplumdan izole yaşamaları beraberinde toplumda daha az görünür olmalarını da getirmektedir. Bunun sonucunda ise toplumda çok fazla yer almayan kadınlar, ders kitaplarında da çok fazla gözükmemekte ve ataerkil sistem ders kitaplarında yer almaktadır.

İncelenen Fizik ders kitaplarında erkekler; okul ve öğrenmeye yönelik eylemler, spor, kişisel eylemler kamusal eylemler, eylemsiz durumlarında yüksek oranda gösterilmiştir. Bu bulgu başka araştırma sonuçları ile okula yönelik eylemlerde ve eylemsizlik kategorilerinde erkeklerin fazla temsil edilmesi açısından benzemektedir (Esen ve Bağlı, 2002; Mohamad Subakir vd. 2012; Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014). Farklı araştırmalarda da erkeklerin kamusal eylemlerde sıklıkla resmedildikleri ortaya çıkmaktadır (Gümüšoğlu 2013a, Gümüšoğlu 2018, Esen ve Bağlı, 2002; Özdemir ve Balcı Karaboğa, 2019; Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014; Yıldız, 2013). Bu durum erkeklerin daha fazla çalışma hayatı içerisinde yer aldığı ve iş yaşamında daha aktif oldukları izlenimini oluşturmaktadır. Bununla birlikte mevcut araştırmalardan

farklı olarak erkeklerin ev ile ilgili eylemlerde kadınlardan daha fazla resmedilmeleri diğer araştırmalarla örtüşmemektedir (Kırbaçoğlu, Kılıç ve Eyüp, 2011; Özdemir ve Balci Karaboğa, 2019). Ayrıca bu araştırmada erkeklerin en fazla sportif faaliyetler içerisinde yer aldıkları görülmektedir. Oysa Güney (2006) kadınların sportif faaliyetler içerisinde daha fazla temsil edildiğini ortaya koyarken, bu araştırma ile uyumlu olarak Saviç ve Hus (2015), erkeklerin İngilizce ders kitaplarında daha aktif ve spora yatkın olarak resmedildiği ifade etmiştir. Kadınlar ise sadece oyun/eğlenceye yönelik eylemler kategorisinde erkeklerden fazla temsil edilmiştir. Benzer olarak Saviç ve Hus (2015), kız çocukların daha çok oyuncaklarla oyun oynarken ders kitaplarında yer aldığını belirtmiştir. Bu durum onlara yüklenen cinsiyet rolleri ile paralellik göstermekte ve erkekler evin geçimini sağlayıcı ortamlara yönelik eylemler içerisinde, kadınlar ise daha önemsiz alanlarda gösterilmektedir (Tezer Asan, 2010).

SONUÇ

Bireylerin eğitim öğretim yaşantılarında öğrendikleri bilgiler onları hayata hazırlar ve gelecekteki yaşamlarına yön vermeye yardımcı olur. Bu nedenle eğitim öğretim yaşantısında öğrencilerin etkileşimde bulunduğu tüm kaynak, araç- gereç ve kişilerin önemi büyüktür. Bu etkenlerden biri de ders kitaplarıdır. Ders kitaplarının farklı değişkenler açısından incelenmesi geleceğe yön verecek bireylerin ne tür etkileşimler içerisinde olduklarını ortaya koymak açısından önemlidir. Bu nedenle fizik ders kitaplarının toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi bu değişkenlerden birini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak; fizik ders kitapları genel olarak değerlendirildiğinde kitaplarda erkekler lehine bir cinsiyet ayrımcılığının olduğu aşikârdır. Kitaplarda cinsiyet rollerinin dağılımındaki dengesizlik, öğrencilere örtük müfredatın da yardımıyla doğal olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. Ders kitapları yardımıyla öğrencilere, erkeklerin ev dışında yürütülecek işlerde ve evin geçiminde ön planda olmaları vurgulanmaktadır. Bunun sonucunda birçok meslek erkekler için özgü olarak gösterilmekte ve kadının daha çok edilgen ve pasif konumda olması amaçlanmaktadır. Bunun yanında evin geçimi, evdışı işlerin yapımı da erkekler için yüklenmektedir. Bu yönüyle fizik ders kitaplarının cinsiyet ayrımcılığını savunduğu ve toplumsal eşitliğe hizmet etmediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırmada cinsiyet ayrımcılığı yalnızca ders kitapları boyutu ile incelenmiştir. Ancak cinsiyetlere verilen görevler ve bunların öğrencilere aktarımı yalnızca ders kitapları yardımıyla yapılmamaktadır. Ders kitapları dışında eğitim sisteminin diğer aktörleri olan öğretmen, okul, müdür, müfredat gibi mekanizmaların da ele alınması önemlidir. Bundan sonra yürütülecek araştırmalarda ise farklı alanlardaki ders kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri açısından karşılaştırılarak incelenmesi önerilmektedir.

SUMMARY

Introduction

Although it is stated that men and women benefit from education and training equally at the beginning, men are in a more advantageous position compared to women due to gender discrimination in the process. The main reason for such discrimination is that the school implicitly maintains the existing order and aims to sustain the patriarchal structure (Sayan, 2007). In education and training activities, teachers, educational materials, curriculums, and textbooks can contain a variety of explicit or implicit messages regarding

gender roles. Teachers use the curriculum to shape the lesson and to determine the content. The part of the curriculum that students encounter is textbooks. Various visuals are often used in textbooks to better understand the curriculum. The most used aids in the visuals are the pictures (Türkben, 2019). In the selection of pictures, in addition to features such as relevance, suitability for the level of student, openness, and comprehensibility, another important factor that should be considered is gender roles. In this respect, textbooks can serve not only to help gender equality and struggle against gender discrimination but also to protect existing gender patterns (Demircioğlu, 2014).

Studies investigating the gender discrimination in textbooks have been mostly carried out at the primary and secondary education levels. Few studies have been encountered in the literature at the high school level (Demircioğlu, 2017), and no study exists in the science field. The fact that the related studies start from pre-school to the last stage of secondary education and then be interrupted at the high school level is an evidence of a significant deficiency in the field. However, it should not be forgotten that implicit messages can be presented in courses related to science as well as Turkish, English, Mathematics, and History. For this reason, this study aimed to investigate physics textbooks in terms of gender roles. In line with this main purpose, the sub-problems are listed as follows:

In what ratios are female and male figures included in physics textbooks?

What professions are male and female figures represented in physics textbooks?

With whom are the figures in the physics textbooks shown?

In which places are the figures in the physics textbooks shown?

In which actions are the male and female figures in the physics textbooks shown?

Method

The study is qualitative research, and physics textbooks have been analyzed using the content analysis technique. The universe of the research consists of the physics textbooks used in the academic year 2018-2019, and the sample includes the physics textbooks in one of the Anatolian high schools in Gümüşhane in the same year. The pictures of the scientists and Atatürk in the textbooks have been excluded from the data and not evaluated. Besides, only male and female figures in the pictures in the units and at the beginning of the unit have been taken into consideration in collecting the data, and the figures in sections such as cover, introduction, contents, book introduction, and index have not been evaluated. A total of 299 pictures, 61, 80, 112, and 46 of which are in 9th, 10th, 11th and 12th grade textbooks respectively have been examined.

The pictures that present the same ideas in the current data have been defined as repeating ideas. Repeating ideas have been grouped and themes have been obtained. Themes have been combined to reach the theoretical structure. The stages to be used in the theoretical structure in the study are women and men in the first sub-problem, the international occupational classification system (ISCO 08) (TÜİK, 2010) in the second sub-problem, the people who are displayed with the figures indicated by Yaylı and Kitiş Çınar (2015) and Özdemir (2018) in the third sub-problem, the places, stated by Kitiş Çınar (2015), in which the figures are demonstrated in the fourth sub-problem, and the actions used by Özdemir and Karaboğa (2019) in which the figures are demonstrated in the last sub-problem.

Results

The ratios of female and male figures in physics textbooks have been evaluated, and male figures (% 73) have been determined to be used much more widely in all books than female figures (% 27). Considering the evaluations according to the grade levels, male figures are found in the 11th grade the most (% 81) and in the 10th grade the least (% 64), and the female figures are found in the 10th grade the most (% 36) and in the 12th grade the least (% 26). The evaluation on the professions in physics textbooks has revealed that male (%30) and female (%6) figures are mostly shown as members of professional occupations. The artisans and those working in related occupations are among the jobs represented mostly by men (% 4). The ratios of men and women working in jobs that do not require any qualification is approximately equal. Those working in office services are represented only by women.

The examination on the individuals near the figures has demonstrated that male (% 53) and female figures (% 20) are mostly alone. Besides, compared to women, men are generally with an adult and in the crowd. While the ratios of being with the child are equal in both genders, women are seen more with the family. Only male figures are in the display of figures with other professional staff. The figures have been examined according to the places, and it has been seen that men (% 33) and women (% 12) are mostly outdoors. Apart from that, both sexes are seen in schools, institutions or organizations, workplaces, and homes. Finally, the actions male and female figures take part in have demonstrated that men are mostly in the sport-related areas in all grades (% 28) and women are mostly in the inactive category (% 7). Besides, men are frequently included in the category of school and learning actions and personal actions, public actions, and inactive categories. Women are found more in school and learning actions, games/entertainment, and sports categories.

Discussion

In the current study, male figures are dominant. From this aspect, an impression has been obtained that physics textbooks have an attitude towards showing men in the foreground through the implicit curriculum. This contributes to the further establishment of gender norms (Aratemur Çimen, Bayhan, 2018) and maintaining a traditional understanding of gender in textbooks (Koyuncu Şahin, 2019). When evaluated in terms of the professions, men are mostly represented as the members of professional occupations and artisans in physics textbooks. One of the messages of this demonstration may be towards forming the perception that these professions are unique to men and can be done by men (Özdemir, Karaboğa, 2019). Due to such pictures, male students who are at the stage of choosing a profession can go from a very wide perspective to choosing a profession, while the professions that girls will choose can remain in limited areas such as nursing and teaching. Besides, men are mostly displayed alone, together with adults, in the crowd, or with professional staff. The fact that men are shown alone creates the image that they are independent in society (Yaylı and Kitiş Çınar, 2014). Women are with the family and children in the pictures, which contributes to the impression that the main responsibility of a woman is a family role (Yaylı and Kitiş Çınar, 2014, Mohamad Subakir et al. 2012). Physics textbooks have been analyzed in terms of places, and the ratio of representation of men has been found to be higher in outdoors. The fact that men are shown more in these areas may create the impression that they are more active and independent (Yaylı & Kitiş Çınar, 2014). It is noteworthy that women are shown less in physics textbooks than men at home. One

reason for this is that the amount of women represented in textbooks is low, and another reason may be due to the highlight of more paternity roles of men at home (Çeçen, 2015).

In the analyzed physics textbooks, men are shown in school and learning actions, sports and personal actions, public actions, and inactive actions at a higher rate. This creates the impression that men are represented more in work-life and are more active in business life. Women are represented more than men only in the category of games/entertainment. This result is in line with the gender roles imposed on them, that is, men are displayed in actions aimed at providing a livelihood for the home, and women are shown in less important areas (Tezer Asan, 2010).

Conclusion

In conclusion, the general evaluation of physics textbooks revealed that there is obvious gender discrimination in favor of men in the books. The inequality in the distribution of gender roles in the books is naturally tried to be shown to students with the help of the hidden curriculum. Through the textbooks, it is emphasized that men are more prominent in earning the livelihood for the family and doing things outside the home. As a result, many professions are shown to be specific to men, and women are aimed to be more passive. In this respect, it is concluded that physics textbooks advocate gender discrimination and do not serve social equality.

Makale Bilgileri

Etik Kurul Kararı:	Çalışma, Gümüşhane Üniversitesi'nin 08.07.2020 tarihli ve 2020/7 onay numaralı kararı ile Etik Onay almıştır.
Katılımcı Rızası:	Araştırmaya katılanlara çalışmanın amacı ifade edilerek rızaları alınmıştır.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.

Article Information

Ethics Committee Approval:	The study received Ethical Approval from Gumushane University with the approval number of 2020/7 and the date of 08.07.2020
Informed Consent:	The purpose of the study is explained to the participants and their informed consent was obtained.
Financial Support:	No financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.

Ek 1. Bulgularda kullanılan kategorilendirmeye yönelik açıklamalar

Alt problemler	Kategori	Açıklama
1. alt problem	Kadın	Resimde temsil edilen kadınlar
	Erkek	Resimlerde temsil edilen erkekler
2. alt problem	Silahlı kuvvetlerle ilgili meslekler	Silahlı kuvvetler tarafından yürütülen meslek alanları
	Profesyonel meslek mensupları	Mevcut bilgi birikimini sürekli artırma çabası olan bilimsel ve sanatsal çalışmalarını uygulayan ve öğreten kişiler
	Büro hizmetlerinde çalışanlar	Parasal işlemleri, seyahatleri, bilgi ve randevu istekleri ile bunlarla ilişkili diğer alanları yürüten meslek elemanları
	Hizmet ve satış elemanları	Ev, otel, büro vs. yerlerde temizlik, bakım, seyahat, yiyecek içecek hazırlama, kişisel bakım, yangın ve kişisel güvenlik gibi hizmetleri sağlayan kişiler
	Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar	Binaların inşası veya bakımlarında, ya da çeşitli metal yapıların inşası, makine ve donanımlarının yapılması, bakım ve tamirlerinde, el işleri, gıda maddeleri, tekstil, metal vs. malzemelerin üretilmesi ve işlenmesi alanında çalışan kişiler
	Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	El aletlerinin kullanımı ve yoğun fiziksel emek gerektiren işleri yürüten kişiler
3. alt problem	Yalnız	Resimlerin tek başına, yanında kimse olmadan gösterilmesi
	Çocuk	Yetişkin veya yetişkinlerle birlikte gösterilen resimler
	Aile	Resimlerin eş, çocuk, anne, baba veya kardeşin biri veya birkaçı ile gösterilmesi
	Kalabalık	Resimlerin özelliği olmayan belirsiz bir topluluk içerisinde gösterilmesi
	Meslek elemanları	Resimlerin aynı meslek mensupları ile birlikte gösterilmesi
4. alt problem	Okul ve okul çevresi	Resimlerin, okulun içi, okul bahçesi, sınıf veya koridorlarda gösterilmesi
	Dış mekân	Resimler cadde, sokak, park, hayvanat bahçesi, lokanta, kafeterya, sinema, tiyatro, deniz, piknik alanı, orman veya tarla gibi dış mekânlarda gösterilmesi
	Kurum ve kuruluş	Kadın- erkek resimlerinin postane, hastane, banka gibi kurumlarda, devlet dairelerinde ya da bu kurumlara ait makam odalarında gösterilmesi
	İşyeri	Usta çırak veya serbest meslek elemanlarının yer aldığı grup
	Ev	Resimler evin içi, evin bahçesi, balkonu veya kapısında gösterilmesi
	Belirsiz	Resimlerin hangi mekanda yer aldığına anlaşılamaması durumunda tercih edilen grup

5. alt problem	Okul ve öğrenmeye yönelik eylem	Sınıf içerisinde yapılan eylemler
	Oyun/Eğlence	Kadın- erkek resimlerinin oyun ya da eğlenceye yönelik eylemleri
	Kültür/Sanat	Sanata yönelik çalışmalar veya kültürel eylemler
	Spor	Kadın- erkek resimlerinin herhangi bir sporu yaparken gösterildiği eylemler
	Sosyal	Kadın- erkek resimlerinin sosyal yaşamlarına yönelik yaptıkları eylemler
	Evdeki eylemler	Kadın- erkek resimlerinin ev içerisinde buldukları zamanlarda yaptıkları eylemler
	Kişisel eylemler	Kadın- erkek resimlerinin günlük yaşamlarındaki rutin eylemleri ve öz bakım becerilerini yürüttükleri eylemler
	Eylemsiz	Kadın- erkek resimlerinin herhangi bir amacı olmayacak şekilde durması ve edilgen veya hareketsiz olması
	Kamuya ait eylemler	Kadın- erkek resimlerinin kamu veya iş yaşamı ile ilgili gösterildiği eylemler
	Ev işi/evle ilgili iş ya da eylemler	Kadın- erkek resimlerinin ev işi kapsamına giren eylemleri

KAYNAKÇA

- Aratemur Çimen, C. & Bayhan S. (2018). Değişen ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 36, 72- 102. <http://www.feministyaklasimlar.org/sayi-36-ekim-2018/degisen-ders-kitaplarinda-toplumsal-cinsiyet/> Erişim tarihi: 03.06.2021.
- Auerbach, C. F. & Silverstein, L. B. (2003). *An introduction to coding and analysis qualitative data*. New York and London: New York University Press.
- Balcı, E. & Sel, B. (2017). İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan çocuk edebiyatı ürünlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin bir araştırma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3), 723-740. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsadergisi/issue/33038/305953>
- Beauvoir, S. D. (1986). *Kadın: ikinci cins, bağımsızlığa doğru*. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Butler, J. (2012). *Cinsiyet belası* (B. Ertür, Çev.). (3. Bs.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar* (C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çeçen, M. A. (2015). Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri. Duygu, U. ve Ahmet, B. (Ed.), *Akademik hayatının 25. yılında Türkçe eğitimi alanının ilk profesörü Murat Özbay'a Armağan* içinde (s.211-228). Ankara: Pegem. Çubukçu, H. & Sivashgil, P. (2007a). 7. Sınıf İngilizce ders kitaplarında cinsiyet kavramı. *Dil Dergisi*, 137, 7-17. <https://dSPACE.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/62525> Erişim tarihi: 20.06.2021
- Çubukçu, H. & Sivashgil, P. (2007b). İngilizce ders kitaplarında cinsiyetçilik. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(34), 25-33. https://www.academia.edu/2540561/%C4%B0NG%C4%B0L%C4%B0ZCE_DERS_K%C4%B0TAPLARINDA_C%C4%B0NS%C4%B0YET%C3%87%C4%B0L%C4%B0K Erişim tarihi: 21.06.2021.
- Demircioğlu, E. (2014). *10 ve 11. Sınıf tarih ders kitaplarında yer alan görseller ve metinlerde toplumsal cinsiyet temsiliyle ilgili tarih öğretmenlerinin görüşleri (Trabzon ili örneği)* (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Demircioğlu, E. (2017). Tarih öğretmen adayları gözüyle lise Tarih derslerinde toplumsal cinsiyet temsili: KTU Fatih Eğitim Fakültesi örneği, *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(30), 1513-1527. http://www.ijoes.com/Makaleler/434855186_13.%201513-1527%20ebru%20demircio%20c4%9flu.pdf Erişim tarihi: 21.06.2021.
- Demirtaş, Z. (2019). Uluslararası antlaşmalar çerçevesinde engellilerin eğitim hakkı. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, (2), 39-59. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tihak/issue/48797/621058>
- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ecevit, Y.& Katkiner N. (2012). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ekiz D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Esen, Y. & Bağlı, M. T. (2002). İlköğretim ders kitaplarındaki kadın ve erkek resimlerine ilişkin bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 143-154. doi: [10.1501/Egifak_0000000053](https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000053)

- Gümüşoğlu, F. (2013a). *Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet* (3. Bs.). İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Gümüşoğlu, F. (2013b). 2003-2013 yılları arasında ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. M. Tuna (Ed.), *Uluslararası Katılımlı VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi-Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar* içinde (501-507) Cilt II, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Gümüşoğlu, F. (2018). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyetin 90 yıllık serüveni. *Ders Kitapları Uluslararası Sempozyumu*, İstanbul.
- Güney, N. (2016). 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet incelemesi. *Turkish Studies*, 11(3), 229-248 doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9166>
- Johnson, B. & Christensen, L. (2014). *Eğitim araştırmaları: nicel, nitel ve karma yaklaşımlar* (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi* (17. Bs). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kırbaşoğlu Kılıç, L. & Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında ortaya çıkan cinsiyet rolleri üzerine bir inceleme. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 129-148. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/odusobiad/issue/27567/290052>
- Koyuncu şahin M. & Çoban, A. (2019). Türkiye’de eğitim alanında toplumsal cinsiyet üzerine yapılmış çalışmalara toplu bir bakış. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(64), 588-599. doi: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20185537238>
- Kükreer, M. & Kıbrıs, İ. (2017). Cedaw öncesi ve sonrası ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği faktörünün değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 1369-1383. doi: [10.17240/aibuefd.2017.17.31178-338836](https://doi.org/10.17240/aibuefd.2017.17.31178-338836)
- MEB, (2012). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/yonetmelik/7.5.16593.doc>, Erişim tarihi 02.06.2020.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M., (1994). *Qualitative data analysis* (Second Edition). London: Sage Publications.
- Millett, K. (2011). *Cinsel politika*. (S. Selvi, Çev.). (3. Bs.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Mineshima, M. (2008). Gender representation in an EFL textbook. *Bulletin of Nigata Institute of Technology*, 13, 121-140. Erişim adresi: <https://pdfs.semanticscholar.org/946a/ceb70ee2165ee332ae17749ce241ffe1d0d6.pdf> Erişim tarihi: 04.07.2020.
- Mohamad Subakir, M. Y., Bahiyah, A. H., Zarina, O., Kesumawati, A. B., Fuzirah, H., & Azmah, M. (2012). A visual analysis of a Malaysian English school textbook: gender matters. *Asian Social Science*, 8(12), 1 - 11. doi: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.12.140>
- Oakley, A. (1972). *Sex, gender and society*. London: Temple Smith.
- Özdemir, E. (2018). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik: ortaokul Matematik ders kitapları üzerine bir içerik analizi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Özdemir, E. & Balcı Karaboğa, A. (2019). Ortaokul Matematik ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(3), 760-781. doi: [10.17860/mersinefd.580405](https://doi.org/10.17860/mersinefd.580405)

- Özkan, R. (2013). İlköğretim ders kitaplarında kadın figürü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(5), 617-631. doi : [10.9761/JASSS1567](https://doi.org/10.9761/JASSS1567)
- Regueiro, P. D. (2000). An analysis of gender in a Spanish music textbook. *Music Education Research*, 2(1), 57-73. doi: [10.1080/14613800050004431](https://doi.org/10.1080/14613800050004431)
- Sovič, A. & Hus, V. (2015). Gender stereotype analysis of the textbooks for young learners. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 186, 495-501. doi: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.080>
- Tezcan, M. (2003). Gizli müfredat eğitim sosyolojisi açısından bir kavram çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 0-0. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26133/275259>
- Tezer Asan, H. (2010). Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması, *Fe Dergi*, 2(2), 65-74. doi: https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000033
- TÜİK, (2010). Uluslararası Standart Meslek Sınıflaması – ISCO 08(ISCO-08). Erişim adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?surumId=210&seviye=1&detay=H&turId=41&turAdi=%209.%20Meslek%20S%C4%B1n%C4%B1flamalar%C4%B1> Erişim tarihi: 07.07.2020.
- TÜİK, (2018). Erişim adresi: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007 Erişim tarihi: 07.06.2020.
- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metin resimlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 650-672. doi: [10.17679/inuefd.547841](https://doi.org/10.17679/inuefd.547841)
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, 35, 29-56. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9517/118909>
- Yaylı D. & Kitiş Çınar, E. (2014). Ortaokul Türkçe ders kitapları görsellerinde toplumsal cinsiyet. *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 2075-2096. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6870>
- Yıldız, M. (2013). İlkokul ve ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitapları görsellerinin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 16(42), 143-165. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/da/issue/4479/61742>